

NEKI ASPEKTI PRVIH RADNJI I UVIĐAJA U SLUČAJU PRIJETNJE ILI UPOTREBE EKSPLOZIVNE NAPRAVE U SVJETLU ODREDABA ČLANA 234, 236. I 237. ZKP FBiH

Dr.sc. Adnan Duraković *

Sažetak

Najvažniji aspekt istraživanja eksplozija je poduzimanje prvih zahvata koje su karakteristične za krizni menadžment, pretraživanje mjesta eksplozije i naknadnim vještačenjima uključujući i prevazilaženje prioblemata identifikacije žrtava u slučajevima masovnih stradanja. Samo na osnovu dokaza koji su tu prikupljeni može se steći uvid o slici događanja na mjestu eksplozije, kao i informacije o vrsti bombe i počiniocima. Kod bombaških napada većih razmjera je akcenat na spašavanju i pružanju prve pomoći. To se treba obaviti kad god je to moguće uz što manje mijenjanje situacije na terenu, a svaka promjena bi trebala biti evidentirana. Prve informacije koje se sakupe na licu mjesta su dragocjene za stvaranje prave slike. *Uviđajna ekipa i ekipa za reakciju pokušat će prići mjestu događaja. Bezbjednosna situacija na licu mjesta procjenjuje se uzimajući u obzir nekoliko ključnih parametara: veličina incidenta, na obim i vrstu pomoći, koja je potrebna, naknadne opasnosti i sigurnost samog mjesta i prisutnih, mogućnost da se uoče i sačuvaju tragovi i dokazni materijal radi istrage. Faze uviđaja kod prijetnje eksplozivnim napravama ili u slučajevima eksplozija su generalno isti kao i kod drugih krivičnih dijela, ali sa određenim specifičnostima. Ukoliko se radi o masovnim stradanjima, jedna ekipa ne može sama da obavi sve ove aktivnosti, nego je potrebno načiniti više specijaliziranih ekipa. Usljed masovnog stradanja javiti brojni problemi vezani tradicionalno za katastrofalne udese.*

* Др сц. Аднан Дураковић, Правни факултет у Зеници

Neki aspekti prvih radnji i uviđaja u slučaju prijetnje ili upotrebe eksplozivne naprave u svjetlu odredaba člana 234, 236. I 237. ZKP FBiH

Prve radnje na licu mjesta moraju obezbijediti **najvažnije informacije**, i to kroz:

- identificiranje veličine incidenta, vrste incidenta, naknadnih opasnosti u vidu opasnih materija, kolapsa i urušavanja objekata, postavljenih zamki, otpora i situacije na licu mjesta; identificiranje svjedoka, žrtava, učinilaca, tragova i predmeta krivičnog djela; obezbjeđenje tragova i uočavanje stanja na licu mjesta u vidu svjetlosnih pojava, dima, mirisa, ponašanja lica. Ukoliko je potrebno preusmjeriti saobraćaj ili obezbijediti zbornu mjesto za vozila i opremu, u koordinaciju se uključuje i saobraćajna policija. Ukoliko se radi o masovnim stradanjima, jedna ekipa ne može sama da obavi sve ove aktivnosti, nego je potrebno načiniti više specijaliziranih ekipa. Timovi se formiraju po planu prije dolaska na lice mjesta ili se formiraju tako da se popunjavaju po dolasku na lice mjesta.

Istražne radnje na mjestu kriza (upotreba ili prijetnja eksplozivnom napravom)–primarno uviđaj načelno imaju iste faze kao i istražne radnje kod drugih krivičnih djela, ali sa određenim specifičnostima. Prof. dr. Duško Modly daje faze očevida /uviđaja/: 1. organizacijsko-informacijska faza, 2. statička faza, 3. dinamička faza, 4. završna faza.

1. Organizacijsko-informacijska faza obuhvata:¹ koordinaciju i integraciju napora, tehničke usluge, istraživačke usluge.

Koordinacija i integracija napora podrazumijeva da na licu mjesta mora postojati ovlaštena i odgovorna osoba koja će donijeti sve neophodne odluke za provođenje uviđaja i postarati se da se te odluke adekvatno provedu. **Tehničke usluge** tiču se kriminalističko-tehničke strane samog uviđaja i podrazumijevaju aktivnosti na mjestu događaja radi uočavanja, označavanja, prikupljanja, izrade dokumentacije sa lica mjesta (skiciranje, fotografiranje) itd. **Istraživačke aktivnosti** tiču se prikupljanja i provjere informacija “putem personalnih izvora dokaza”,²

¹ Modly, Duško; Korajlić, Nedžad: *Kriminalistički rječnik*, Tešanj, 2002., str. 410.

² Modly, Duško; Korajlić, Nedžad: *Kriminalistički rječnik*, Tešanj, 2002., str. 410.

односно информација добијених од свједока, жртве, оsumнјићеног, информаторско-sарадничких и пријатељско-познанићких veза, те других персонaлних контаката.

Postupaње u ситуацији пријетње бомбом³ полицајца или друге особе која прима пријетњу бомбом требало би да: задржи сабраност и буде фокусиран на глас и звукове; не свађати се, не пријетити, настојати одржати сaговорника на veзи, настојећи према истом извору сазнати и регистrirати датум и вријеме позива; питати га како зна толико много о бомби; претварати се да постоје проблеми у чујности или проблеми са сигналом, како би се навео да понови и каже још нешто; **ZАШТО ТО РАДИ**, мотив, наиме сви звукови који се чују требају бити забилјежени (zvона, трамваји, машине, гласови, смijех, свађа, музика, акценат изговора, психолошко стање сaговорника итд; уколико је полицајac примио позив, поступит ће по правилима и утврђеним процедурама, обавјештавајући претпостављеног, а уколико је позив примио запосленик у објекту, обавијестит ће дискретно претпостављеног за та питања и полицiju.

Rad на мјесту експлозије и документирање стања на лицу мјеста експлозије (primарно: увиђај)

Dok се оформи увиђајна екипа и док се не изађе на лице мјеста, униформирана полиција је учинила радње које су довољне да се осигура: процјена ситуације, безбједност лица мјеста, пружање прве помоћи, прикупљање првих информација, задржавање свједока и оsumнјићених, уочени су и сачувани трагови у veзи са дјелом.

Kada су туžilac и овлаштене особе полиције пристигле на лице мјеста, они ће се упознати са командујућим на лицу мјеста, како не би дошло до неспоразума у погледу идентитета и како би били информирани о чинјенићном стању до њиховог доласка. **У члану 236. ZKP FBиH Увиђај и вјештачење се каже: "Oвлаштена службена особа, након обавјештавања тужилца, дужна је извршити увиђај и одредити потребна вјештачења, осим обдукције и екшумације леша.** Ако је тужилец присутан на лицу мјеста у току вршења увиђаја од овлашћених службених особа, може тражити да овлаштена службена особа изврши одређене радње које он

³EMERGENCY EVACUATION PRACTICE AND PROCEDURE, Procedure 5-102, Effective Date: 13. april, 1991.

smatra neophodnim. Sve radnje preduzete tokom uviđaja moraju se dokumentovati i detaljno obrazložiti kako u zapisniku, tako i u posebnom službenom izvještaju”. U ovoj fazi nastupaju ne samo kriminalistički značajne posljedice, nego i procesno značajne aktivnosti. Osoba koja vodi uviđaj potvrdit će ili izmijeniti naređenja ranije data u pogledu sigurnosti ili u pogledu radnji koje se odvijaju. Uviđaj događaja vrši se uz pomoć stručnog lica kriminalističko-tehničke struke ili druge struke koje će pomoći u pronalaženju, osiguranju ili opisivanju tragova, izvršiti potrebna mjerenja i snimanja, sačiniti skicu i fotodokumentaciju ili prikupiti i druge podatke. Ukoliko je potrebno, može se pozvati i vještak ako bi bilo od koristi njegovo davanje nalaza i mišljenja.⁴ Tužilac može narediti da se određene aktivnosti obustave kako bi se spriječilo uništenje tragova i dokaza ili proširenje prostora unutar koga se vrši uviđaj.

U svakom slučaju, uniformirana policija i istražni tim bi trebao već napraviti određenu listu potencijalnih svjedoka i njihovih izjava. Na osnovu ovoga će se moći sačiniti plan pregleda lica mjesta. Kada je primio informacije i upoznao se sa situacijom i okolnostima događaja, tužilac i/ili ovlašteno službeno lice bi trebali načiniti šetnju kroz samo lice mjesta, kako bi neposrednim uvidom upotpunili sliku i shvatanje situacije. Neposrednim opažanjem oni će biti u prilici da uoče tačku eksplozije ili tačke eksplozija, ako ih je bilo više, ključne dokaze i tragove, i bit će u mogućnosti da ustanove osnovne zahtjeve koji se stavljaju pred njih i uviđajnu ekipu.

Statička faza, “ona slijedi iza organizacijsko-informacijske faze i u osnovi se svodi na pregled mjesta događaja i utvrđivanje općih uvjeta u kojima se događaj zbio. Vršiti se pregled samog mjesta događaja, ali i šire okoline i sl. U ovoj fazi utvrđuje se tačno mjesto događaja, pronalaze i promatraju tragovi i predmeti u vezi s kaznenim djelom, ali bez dodirivanja, micanja, mijenjanja položaja i sl. **Tragovi i predmeti se opisuju (zapisnik), obilježavaju brojevima ili slovima (markiranje), mjere kao i udaljenosti između njih, proučavaju, tumače, fotografiraju u cjelokupnosti i detaljima, određuje se njihov odnos i suodnos s drugim tragovima i predmetima.** Opažene činjenice moraju se objektivno konstatirati i fiksirati. Stalno treba voditi računa o tome da se odvajaju opažene činjenice od mišljenja i

⁴ „Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH”, „Sl. novine Federacije BiH”, broj 35/03.

zaključaka. ... Očevidno tijelo i članovi očevidnog tima predviđaju kako konkretne mjere i radnje koje treba poduzeti, tako i njihov redoslijed i sadržaj. Pri tome se mora voditi računa o metodičkim aspektima očevida. Tu se određuje početna (nulta) tačka mjerenja, a u slučaju potrebe mjesto očevida se djeli na sektore ili čvorne tačke i sl. Rezultate statičke faze treba opisati s krajnjom određenošću i jasnoćom, tako da se lako razlikuje od kasnijih utvrđenja u dinamičkoj fazi očevida.⁵

Oprema za prikupljanje tragova i njihovo skladištenje mora biti operativna, a ako se radi o mrtvima, mora se ustanoviti i sistem za identifikaciju i smještaj poginulih.

Ako se radi o većim nesrećama i ako se očekuje da će rad na licu mjesta trajati više dana, potrebno je utvrditi i obezbijediti snabdijevanje, opskrbu električnom energijom, agregate, osvjetljenje, šatore za odmor i prostorije za higijenu, vodu itd.

Ekipa za prikupljanje informacija: prosljeđuje informacije o nastradalim i svim okolnostima stradanja do kojih uspiju doći, uključujući i podatke o identitetu; obavlja administrativne poslove u vezi sa identitetom žrtava, nastradalih, njihovim lokacijama smještaja i zbrinjavanja; podijeljena je u dvije ekipe, prva je na komandnom mjestu nesreće i u nju se slijevaju svi podaci sa terena, a druga je u stalnoj vezi sa svim ekipama i službama koje djeluju. Tužilac ili ovlašteno službeno lice koji vodi uviđaj mora u toku istog, ako se radi o velikim razaranjima, da koordinira napore i aktivnosti osoblja koje raščišćava ruševine, spašava iz njih, vodeći računa o potrebnoj opremi, potrebi za zaštitu osoblja zaštitnom odjećom, respiratornim, pogotovo kad su u objektima u kojima su se nalazile opasne materije ili su usljed eksplozije ili požara nastale opasne materije. Lice koje vodi uviđaj dužno je da dâ uputstva i nadzire prikupljanje tragova i njihovo dokumentiranje. **Pisana dokumentacija sa opisima, mjerenjima, skicama trebala bi biti osnova za kasniju rekonstrukciju i sudski postupak.** Pisana dokumentacija sa lica mjesta kao dokazni materijal trebala bi sadržavati:

- pisane dozvole i spisak svih lica koja su imala pristup na mjesto eksplozije; zapisane aktivnosti koje su obavljene sa datumom i vremenom i njihova veza sa istragom i uviđajem; dokumentirati i opisati stanje lica mjesta, prikupiti građevinske planove, odnosno

⁵Modly, Duško; Korajlić, Nedžad: *Kriminalistički rječnik*, Tešanj, 2002., str. 609.

skice ukoliko su razrušeni objekti, meteorološke pojave, uvjete na licu mjesta, npr. stanje građevine, kiša, snijeg, spisak opreme koja je korištena za istraživanje, sredstva za globalno pozicioniranje, ukoliko je na osnovu njih određivana pozicija u prostoru; fotografiranje /video-snimanje lica mjesta.

Dokumentacija je sastavni dio dokaznog materijala i može se sastojati samo od zapisnika i fotografskog materijala ili njegove kombinacije sa drugim snimanjima videom, rendgenskim snimcima, termalnom kamerom itd. **Foto/video-materijal mora biti u funkciji ostale, prije svega, pisane dokumentacije, također mora biti dovoljno kvalitetan i dostatan za rekonstrukciju i procesno valjan za sudski proces.**

Snimanja, zavisno od samog događaja, mogu biti snimanja područja od 360 stepeni, snimanja iz vazduha, naročito ako se radi o većem prostoru ili objektu (npr. napad bombama na kompoziciju voza), širokokutno snimanje. Nekad bi, možda, bilo korisno upotrijebiti i satelitske snimke, ukoliko se radi o prostorno velikom razaranju (eksplozije skladišta eksploziva, ili eksplozije fabrika). Uzeti u obzir i mogućnost audio-komponente video-snimanja kao dokaznog materijala. Osim snimanja samog lica mjesta, strogo pravilo je u kriminalistici da nakon ovakvih događaja uvijek se može desiti da se lica povezana sa događajem vraćaju na lice mjesta, kako bi vidjeli aktivnosti policije, doživjeli emocionalne efekte eksplozije i njegovih razarajućih rezultata. Zbog toga se vrši video-snimanje, fotografiranje, i vizuelno uočavanje signifikantnih lica. Pri snimanju na licu mjesta treba što je moguće manje snimati policijsko i drugo osoblje.

Tužilac koji vodi uvidaj/istragu ili ovlaštena lica koja vode te poslove, ili članovi tima koji obavljaju određene stručne poslove trebaju biti informirani, odnosno oni moraju pronaći svjedoke događaja. Pošto se radi o događajima u kojima može biti povrijeđenih, on mora ne samo utvrditi njihove identitete, nego i lokaciju gdje se oni nalaze, ukoliko su transportirani u bolnice. **Izjave svjedoka su od velike koristi.** Video i foto-snimci pojedinca, snimci sa kamera kojim se štite objekti, prostori ili snimci iz susjednih objekata mogu biti od velike koristi, kako bi se analizirali. Mnogi svjedoci su ujedno i žrtve, pa je potrebno identificirati njih i lokacije hospitalizacije te pružanja pomoći, kako bi kasnije bili ispitani, odnosno kako bi dali izjave. Svjedoci mogu biti od slučajnih prolaznika, zaposlenih, do pripadnika hitnih službi. Zavisno od njihovog stanja i prognoza, mora se izvršiti procjena prioriteta u uzimanju izjava.

Pošto se u urbanim područjima može raditi o velikom broju lica, potrebno je, u svakom slučaju, uzeti **najosnovnije podatke o identitetu**: – ime, prezime, datum rođenja, adresu stanovanja, broj telefona na radnom mjestu i kući.

Isto je potrebno utvrditi i kod **identiteta nastradalih u eksploziji**. Pri utvrđivanju identiteta svjedoka, odnosno nastradalih, veoma je važno da se pokuša utvrditi povezanost tog lica i mjesta događaja. Zašto se nalazio u tom trenutku na licu mjesta, porijeklo informacija koje daje ovlaštenim licima (vidio sam ili čuo od drugih). **Informacije se mogu odnositi na događaje prije eksplozije kao i događaje nakon eksplozije**. Kako događaji nekada mogu biti veliki, tako i sama organizacija mora biti prilagođena potrebama i efikasnosti samog postupka uviđaja i istrage. Nekada će se umjesto jednog tima morati sačiniti dva ili više timova ili čak specijalistički timovi za samo neka pitanja uviđaja ili istrage⁶.

Prema američkoj literaturi **tim za fatalne gubitke**:

- obezbjeđuje neophodan dignitet i zaštitu mjesta gdje se donose poginuli, prima članove porodice, saraduje sa obavještajnom ekipom.

Istražni tim:

- istražni tim 1. za materijalne dokaze: sprovodi istragu, fotografira, skicira i evidentira smrtno nastradale na licu mjesta;
- istražni tim 2. zadužen je za ispomoć ekipi za informiranje pri identifikaciji žrtava i njihovih stvari, obavlja informativne razgovore i izvještava o rezultatima.

Medicinsko osoblje koje pruža pomoć na licu mjesta, trebalo bi evidentirati povrede i stanje svakog ozlijeđenog, isto tako, trebalo bi kontrahirati bolnice i prijemne centre u koje su dovedeni ozlijeđeni, kako bi se upotpunila slika o vrstama i težini povreda, zdravstvenom stanju svjedoka, žrtava i osumnjičenih. Sudskomedicinski vještak na licu mjesta i naknadna sudskomedicinska vještačenja trebaju dati dokumen-

⁶ Vidi više: Corre, Francois & Mann, Steve: *Krizni operativni centar – organizacijske smjernice*, US DOJ Criminal Division, International Criminal Investigative Training Assistance Program-I.C.I.T.A.P. & United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina – PUBLIC ORDER AND MAJOR INCIDENT MANAGEMENT UNIT (P.O.M.I.M.U.); po sistemu: Federal Emergency Management Agency (USA), Emergency plans guidelines France, Metropolitan Police Washington DC (USA), slajd.10.13.

tiranu sliku o stradanjima i uzrocima. Na osnovu informacija o povredama, prostornom rasporedu u trenutku eksplozije, može se steći utisak o okolnostima događaja, vrsti eksplozije i eksplozivne naprave.

Čitava organizacija mora biti tako postavljena da se obezbijedi kvalitetno i procesno validno prikupljanje i čuvanje dokaza. **Rukovodilac uviđajem i uviđajnom ekipom mora stalno pratiti stanje na licu mjesta i prilagođavati aktivnosti tima, koordiniranjem i informiranjem.** Važno je da se uspostave određeni postupci za rad na licu mjesta, kao i da se pažnja obrati na latentne i prolazne tragove na licu mjesta. Potreba da se: suzi ili proširi prostor određen za uviđaj; procijena sigurnosne situacije mora biti konstantna aktivnost; komandno mjesto i mjesto za skladištenje i odlaganje prikupljenog materijala mora biti obezbijedeno; potreba za osobljem i opremom ne smije biti zanemarena zbog višesatnog ili višednevnog iscrpljujućeg rada; prikupljanje dokaza i odlaganje mora biti uredno vođeno kroz evidenciju; zakonska ograničenja moraju biti ispoštovana u vezi sa svim aktivnostima. **Rukovodilac i osoblje u timu mora obezbijediti nepovredivost integriteta lica mjesta eksplozije i spriječiti kontaminaciju dokaznog materijala. Ako se radi o hemijskom, biološkom ili radiološkom materijalu, obezbijediti i sigurnost osoblja.**⁷

“**Dinamička faza očevida** treća je faza i **središnji dio istraživanja mjesta događaja**. Način njenog provođenja diktiran je kako dimenzijama, tako i konfiguracijom terena (fotografski aspekt), kada je riječ o otvorenim prostorima i diskontinuitetu i disperziji mjesta događaja (očevida), te prilikama uvjetovanim samom prirodom i tijekom kriminalnog događaja. ... U ovom stadiju očevidna ekipa je aktivnija, dinamičnija, ona traži, otkriva i fiksira pojedine tragove i predmete za koje smatra da su u vezi s kriminalnim događajem, kao i njihov međusobni odnos. U ovom stadiju očevida dopušteno je vršenje potrebnih promjena i provođenje istraživanja (ispitivanja) pojedinih tragova i predmeta uz vođenje računa da se ne unište, kontaminiraju, oštete postojeći tragovi, odnosno stvore novi. **Ova faza ima naglašen istraživački (ispitivački karakter).** Utvrđuje se porijeklo pronađenih tragova i predmeta i gleda se koji se zaključci iz njih mogu izvesti glede

⁷ Uviđaj na mjestu smrti, radnje uviđajne ekipe, kriminalističko tehnički poslovi, medicinsko kriminalistički poslovi, hemijske povrede vidi u: Ramljak, Alija A.: *Medicinska kriminalistika*, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 1999., str. 57.-85., 221.-255.

kaznenog djela, njihovih uzroka i sl. To i jest cilj i težište očevida u traseološkom smislu.

Statički i dinamički stadij (faz) očevida ne mogu se u praksi i ne smiju mehanički odvajati, jer se nerijetko 'u hodu' očevida isprepliću, kako to zahtijeva traseološko stanje na mjestu očevida ... Pregledom mjesta očevida u statičkoj i dinamičkoj fazi očevida, očevidno tijelo realizira dvije mogućnosti:

- 1) da neposrednim opažanjem utvrdi činjenično stanje objektivne prirode i
- 2) da na temelju tako utvrđenog činjeničnog stanja izvede verzije o djelu, načinu njegovog izvršenja, vremenu izvršenja, mogućim motivima, počinitelja (kriminalističko profiliranje) i sl., dakle, da dobije odgovor na devet zlatnih pitanja kriminalistike.”⁸

Mora se: obezbijediti da se prikupljeni materijal pakuje, čuva i transportira bez opasnosti uništenja, kontaminacije, gubitka; materijali sa različitim lokacija trebaju se pakirati i transportirati u odvojenim kontejnerima, kako ne bi bili zamijenjeni. Materijalni dokazi su najvažnija karika istraživanja eksplozija. **Da bi se sačuvala validnost, svaki pronađeni dokaz i trag moraju biti opisani, u šta se uključuju:** – podaci o mjestu i mikrolokaciji pronalaska; identitet lica koje ga je našlo; –vidno imati oznaku na koju su upisani ovi podaci, bilo na kesi, bilo na samom predmetu (ukoliko je veći); druge primjedbe koje mogu biti od značaja.

Postupak sa pronađenim tragovima na licu mjesta je sljedeći:– fotografiranje; pakiranje u kesice ili kontejnere; označavanje na njima podataka o licu koje ih je prikupilo, lokacija, datum, broj; registriranje takvog dokaza u dnevnik, odnosno zapisnik, skicu; smještaj i osiguranje u prostoru za čuvanje tog materijala. **Prilikom smještaja takvog materijala mora se voditi računa da je moguće da dođe do greške i miješanja materijala, pa je potrebno materijale sa različitim lokacija pakovati u različite vanjske kontejnere i kao takve ih označiti.** Time se može pratiti čitav lanac od pronalaska do njihovog pohranjivanja u skladište za takve materijale.

Pronalaženje dokaza se može vršiti:

- **od osoblja** koje je ovlašteno da pretraži prostor, građana, bolničkog osoblja, iz tijela žrtava; – **utvrditi određene specifične**

⁸ Modly, Duško; Korajlić, Nedžad: *Kriminalistički rječnik*, Tešanj, 2002., str. 77.-78.

- procedura i načine pretrage**, uključujući i nepokretne dijelove, konstrukcije (npr., metalne dijelove objekta na kojem su vidljivi tragovi gelera koji se mogu odsjeći), koji mogu služiti kao dokaz;
- pokušati utvrditi **način isporuke bombe**, odnosno sredstvo kojim je bomba isporučena (vozilo, projektil, statična bomba, bombaš samoubica);
 - utvrditi **mjesto eksplozije**; – dokumentiranje **tragova** eksplozije (termalni efekti, strukturne promjene, savijanja, parčad, fragmenti i njihova djeljstva);
 - **istraživanje kratera, vozila, struktura**; – dokumentiranje **lokacije svjedoka** prije i nakon eksplozije; – **ozlijeđeni i poginuli** moraju imati dokumentiranu sliku povreda u vidu rendgenskih snimaka.

Prikupljanje dokaza uključuje: –dijelove i **fragmente eksplozivne naprave sa lica mjesta**; dijelove i fragmente **iz tijela poginulih i ranjenih**; –**sredstva za transpost i aktiviranje bombe** (vozila, baterije, elektronski dijelovi); –**materijal iz kratera**; ostaci **eksplozivne materije** i drugi dokazni tragovi; –uobičajeni **dokazni materijal kod krvnih delikata** (krv, kosa, oružje, otisci prstiju, vlakna, dokumenti, alat, tragovi upotrebe **alata i nasilnog ulaska**, ambalaža, **ostaci hrane, pića, opušci**); –**uspoređivanje uzetog materijala** sa lica mjesta.

Osoblje koje vrši uviđaj će nastojati da velike komade eksplozivne naprave prepozna, fotografira, skicira i adekvatno pohrani. Smještanje tih komada mora biti sistematski na određenoj lokaciji i **katalogizirano, uključujući**: – oznaku broja, datuma, vremena, mjesta pronalaska, ime lica koje ga je pronašlo. Ovo ne samo da će biti dokazni materijal u procesu, nego može biti od koristi radi rasvjetljavanja samog događaja. **Kada su pronađeni veliki komadi, kriminalistički tehničari i osoblje koje vrši uviđaj će morati više puta na koljenima detaljno pretraživati prostorije** ili prostor na kojem se dogodila eksplozija. To je zbog toga što često mali komadići eksplozivne naprave mogu nepažljivom pregledu promaći, a mogu biti vrlo korisni. **Prikupljeni dijelovi eksplozivne naprave ukazuju na informacije o veličini naprave, vrsti naprave, diferencijaciji formacijske eksplozivne naprave od improvizirane, proizvođaču, serijski broj, mogući otisci, upaljači, baterije, žice na kojim se mogu naći tragovi alata kojim je bomba sačinjena, metalna i druga kućišta u kojima je bomba bila smještena ili transpotirana, metalni komadi koji su**

postavljeni kao geleri, koji mogu ukazivati i na posebnu namjeru ubijanja i ranjavanja naspram rušenja objekta.

Automobilske tablice, serijski brojevi šasija vozila, brojevi motora mogu ukazivati na vlasnika vozila koje je poslužilo kao autobomba, ili prema kome je upotrebljena eksplozivna naprava ili je poslužilo kao platforma sa koje je bačena ili ispaljena naprava. Za razliku od velikih komada na kojem su identifikacijske oznake kojima se mogu slijediti dokazi zalijepljenje ili prikačene, sitni dijelovi se pakuju u vrećice, na koje se unose isti podaci radi sljedivosti i imaju iste procesne validnosti. Često će se postupak traženja na određenom prostoru morati ponoviti više puta i pri tome treba biti uporan i dosljedan. Zavisno od tipa bombe, njene snage, načina izrade kao i izgleda lica mjesta, zavisit će postupak uviđaja. Ako se radi o ručnoj granati ili napravama male snage, lice mjesta će biti lako pretražiti. Međutim, u slučaju eksplozije autobombe velike snage, izgled lica mjesta će biti prekriven ruševinama, neke zgrade bit će srušene ili u kolapsu. Ukoliko je bomba bila u samom objektu, morat će se vršiti čišćenja ruševina da bi se došlo do centra eksplozije, koji može biti i u podzemnoj garaži zgrade. U slučajevim u kojima postoje masovna stradanja, ogromna razaranja, ili su bombaški napadi učinjeni u vrijeme i na mjestu velikih gužvi, zavladat će kaos. Napori za spašavanjem, bjegom, uništiti će informacije, mnogi svjedoci će napustiti lice mjesta radi očuvanja vlastite anonimnosti. S druge strane, to će pomoći i učiniocima da napuste mjesto lakše neprimijećeni. Informacije o vrsti eksplozivne naprave, vrsti eksploziva, kao i snazi dat će eksperti za tu oblast. Više informacija moći će se dobiti nakon laboratorijskih ispitivanja.

Lice mjesta⁹ će biti skicirano kako bi se na papir unijeli detalji i fizičke veze između predmeta i tragova nađenih na licu mjesta. Skice prikazuju ne samo fizičke odnose, kao što je udaljenost, nego i prostorni raspored. Skica je nezamjenjiva i zajedno sa fotografijom i videosnimkom može poslužiti za svrhe istrage i rekonstrukcije. Koliko će detalja imati skica, koliko će skica biti nacrtano, kao i prostor koji će biti obuhvaćen skicom, zavisi od okolnosti same situacije. Skica nekada može uključiti i širi prostor na kojem može biti prezentirano mjesto lansiranja projektila, ruta dolaska i odlaska počionoca, ili prostor na kojem su razbacani tragovi.

⁹ Kriminalsitičko-istražne radnje, metode i sredstva kojima se obezbjeđuju dokazi, vidi u: Krivokapić, Vladimir; Žarković, Milan: *Kriminalistička taktika*, Beograd, 1996., str. 251.-290.

Kombiniranjem **skica i fotografija nadomještaju se uzajamni nedostaci**. Skice i fotografije treba da budu validni procesni materijal i da time omoguće bolji uvid u situacije sa svim detaljima koji su odlučujući za utvrđivanje postojanja krivičnog djela i krivične odgovornosti učinioca. **Fotografije i snimci kamere su prostorno ograničeni i često mogu biti zbunjujući bez skica, s druge strane, skice nemaju dvodimenzionalni prikaz, često su detaljnije itd.** Često se, radi stvaranja prostorne i dimenzionalne predodžbe o predmetima i tragovima koji su pronađeni, oni fotografiraju zajedno sa linijarima, brojevima, mjernim trakama, i dobro bi bilo da se ti predmeti **prvo fotografiraju bez, a zatim i sa tim markerima. Što je više fotografija napravljeno i što su pri tome više poštovana načela kriminalističke fotografije i tehnike, to je vjerovatnoća da će se detalji i značajni indikatori sačuvati, ali i naknadno naći novo značenje tih detalja o djelu i počiniocu** koje do tada nije moglo biti uočeno i razumljivo.

Osnova načela kriminalističke fotografije jesu da se dâ sa različitim nivoom detaljnosti pregled mjesta događaja kao široki pogled, zatim srednji pogled na mjesto i kao detaljni na samom mjestu. Fotografiranje treba omogućiti trajnu zamrznutu sliku događaja.

Kompletiranje i snimanje mjesta događaja

Na prvom mjestu provjeriti, sigurnosti radi, da li su sve aktivnosti dokumentirane, što se postiže uvidom u nastalu dokumentaciju prije napuštanja lica mjesta. Dokumentacija o najvažnijim događajima, vremenima i aktivnostima u vezi sa krizom; spisak osoblja koje je bilo angažirano; spisak aktivnosti; pregled intervjua (izjava) i događaja (procesnih radnji); pisani opis lica mjesta, video i foto-materijal; dijagrami, karte sa rasporedom dokaza, skice; evidencija i dokumentacija o oporavku iz krize. Sve ovo mora omogućiti da se stvori trajna i tačna slika izgleda lica mjesta kako radi rekonstrukcije, tako i dokaznog postupka pred sudom.

Kontrolna faza “u okviru ove faze uvidajni organ i sudionici u uviđaju (uviđaji tim) rezimiraju rezultate do tada provedenih radnji u toku uviđaja i traže eventualne propuste, odnosno utvrđuju da li treba još nešto poduzeti ili već poduzeto ponoviti. Riječ je o primjeni važnog kriminalističkog načela kontrolnog provjeravanja obavljenih mjera i

radnji uz eventualno ponavljanje nekih od njih, kada je to potrebno i moguće.”¹⁰

“Završna faza očevida (finalna faza) u tijeku ove faze donosi se odluka glede pakiranja i obilježavanja corpora delicti, njihove pohrane, upućivanja na vještačenje i sl. U ovu fazu stvarno spada i izrada zapisnika o očevidu, skica, fotoeleborata i sl.”¹¹ **Dokazne činjenice i okolnosti koje su registrovane u obliku pribilješki, zapažanja i stručnih ekspertiza služe za sastavljanje zapisnika koji se sastoji od: “uvodnog dijela, opisnog dijela, zaključnog dijela, fotodokumentacije, skice, i ostalog.”**¹² Prilikom napuštanja lica mjesta potrebno je još jednom fotografirati lice mjesta u stanju u kakvom se ostavlja. Prije napuštanja samog mjesta potrebno je sa timom, zvaničnicima koji rukovode krizom, zatim ostalim učesnicima u postupku koji nisu na licu mjesta, ali koji obavljaju određene radnje ili imaju ovlasti da ih izdaju konsultirati se o potrebi daljnjeg prisustva na licu mjesta.

Ukoliko se da odobrenje za odlazak, rukovodilac može narediti to, ali ako je prije toga učinio neophodne radnje: –utvrdio sa članovima tima za uviđaj da je sve urađeno i da više prisustvo na licu mjesta nije potrebno; da su svi tragovi, dokazi, dokumentacija obezbijedeni i po procedurama pohranjeni i transportirani ili spremni za transport; da se izvršilo okupljanje ljudstva i opreme i da su oni dovedeni u stanje da mogu biti transportirani; utvrditi pravne obaveze nakon završenog uviđaja; utvrditi korake i subjekte koji moraju biti angažirani za radnje nakon uviđaja (vještačenja); izrada dokumentacija i njeno distribuiranje nadležnima.

Napuštanja lica mjesta mora, također, biti dokumentirano. Ako su na licu mjesta uočene određene opasnosti za zdravlje ljudi, sigurnost ljudi i okolice, moraju se odgovarajuće nadležne službe i odgovorna lica upoznati sa tim prije napuštanja lica mjesta. U tom smislu, potrebno je znati kome se obratiti i šta učiniti da se otklone latentne ili otvorene opasnosti koje su ostale na licu mjesta. Jako je bitno da se dokumentira stanje u kome se ostavlja lice mjesta, kome i u koje vrijeme, datum, sat i minut. Izvještaj i svu dokumentaciju dostaviti nadležnim službama radi njihove pohrane i postupanja. U nekim zemljama, kao što su

¹⁰ Modly, Duško; Korajlić, Nedžad: *Kriminalistički rječnik*, Tešanj, 2002., str. 237.

¹¹ Modly, Duško; Korajlić, Nedžad: *Kriminalistički rječnik*, Tešanj, 2002., str. 751.

¹² Aleksić, Živojin L.; Kostić, Radoslav A.: „Požari i eksplozije”, „Privredna štampa”, Beograd, 1982, str. 280.

Sjedinjene Američke Države, postoje nacionalne baze podataka koje prikupljaju informacije o eksplozivnim napravama, počiniocima, metodama, kako bi se stekla slika o postojanju serijskih bombaša, sofisticiranosti i trendovima u razvijanju naprava, radi razvoja metoda rada i osavremenjivanja opreme i laboratorija. U svakom slučaju eksplozije ili prijetnje bombom trebalo bi izvršiti analitičko-hemijsku analizu eksplozivnog punjenja i druga vještačenja. Kako je bomba izrađena, konstrukcija, sastavni dijelovi govore nam o rukopisu bombaša, o porijeklu nekih standardnih dijelova, serijskih brojeva, specifičnih materijala, znanja, fragmenata, nosećeg kontejnera itd.

Summary

The most important aspect of explosions investigation is undertaking first operations attributive to crisis management, searching the scene of the explosion, and additional expertise including overcoming the issue of victims identification in case of massive casualties. Solely on the grounds of the evidence collected therein, we can create an image of the event at the explosion scene, including the information of the type of bomb and the perpetrators. In case of large scale bomb attacks the accent is on the rescue and first aid. That should be performed whenever possible with minimal change of the scene, with each change noted. First information gathered at the scene is valuable for creating a real image. *Investigation team and reaction team shall try to approach the scene. The security situation at the scene is evaluated by taking into consideration several key parametres: the size of the incident, the scope and type of help necessary, additional threat, and safety of the scene and those present, the ability to spot and preserve tracks and evidential material for the investigation. Investigation phases in case of threat with explosive device or in cases of explosions are generally identical to those in other criminal offences, but with certain specifications. If there are massive casualties, one team cannot perform these activities by itself, so we need to establish more specialised teams. Due to massive casualties numerous problems erupt traditionally related to catastrophic accidents.*